

ZRINYI TÉLI HADJÁRATA 1664-BEN

Rohonyi Gábor hadnagy

Több mint 100 éve tartott már hazánk török megszállása, amikor megkezdte tevékenységét multunk egyik legkiemelkedőbb alakja, Zrínyi Miklós, a költő, hadvezér és hadtudományi író. Kiemelkedő alakja korai irodalmunknak, nagyműveltségű, nagy tudású férfi, akit azonban kortársai elsősorban, mint katonát és politikust ismertek. Vele szemben az emberek nem voltak közömbösek: vagy meghajoltak nagy tudása, lángoló hazaszeretete és világos elméje előtt, vagy gyűlölték, kalandornak, egyéni érdekeit hajszoló önzőnek, zavarosfejű megszállottnak nézték és hirdették. Művei a maga korában még csak szűk körben váltak ismerettké, mégis komoly tudósnak tartották a katonai tudományok körében.

Elméleti hadtudományi műveiben és hadvezéri gyakorlatában egyaránt szembeszállt a kor divatos nyugati hadművészeti irányzatával, a metodizmussal, az 1664. évi téli hadjárat egyik legfényesebb példája annak, hogy Zrínyi hadművészete messze felette állt ennek. Nincs helyünk itt arra, hogy foglalkozunk a metodizmus gazdasági-társadalmi gyökereivel. Mindössze annak megállapítása szükséges, hogy ez az elmélet és gyakorlat a hadvezetés tudományát előre meghatározott sablonok, a gyakorlattól távolálló, merev elméleti okoskodás szűk keretei közé akarta szorítani. A methodista hadművészet, melynek egyik legismeretebb képviselője volt Zrínyi kortársa, Montecuccoli, alkalmazható volt a nyugati harctereken, ahol a császári tábornokok hasonló felfogású hadvezérekkel állottak szemben; a törökök ellen azonban már eleve bukásra volt ítélve. A törökök harcmodora a gyors döntésre irányult és ha egy hadsereg kerülgette a velük való megütközést, nem érhetett el eredményt, mert török portyázók messze vidékeket is úgy elpusztítottak eközben, hogy az ellenfelet teljesen megfosztották az utánpótlás lehetőségeitől. Montecuccoli céltalan manőverezése 1661-ben szinte kardcsapás nélküli vereségét és a Tiszántúl és Erdély nagy részének pusztulását idézte elő. Zrínyi és Montecuccoli ellentéte ettől kezdve mélyült el.

Az ellentéteknek azonban egyéb okai is voltak. Montecuccoli Raymond tábornagyot egyéni érdekei a Habsburg dinasztia mellé állították. A császári udvarban lett befolyásos udvaroncá, nagy hatalmú hadvezérré és tanácsossá. Montecuccoli minden politikai kérdést kizárólag a dinasztia érdekeinek szemüvegén keresztül figyelt meg és bírált el. Nem így Zrínyi! Ő nem tudta megérteni és támogatni a császári politikát, amely

nyugateurópai céljai érdekében engedményeket akart adni az egyre jobban hanyatló török birodalomnak Magyarország rovására, hogy keze Keleten felszabaduljon. Ezt a politikát Zrínyi nem értette meg és nem akarta támogatni. Ezt a politikát Zrínyi a már több mint 100 éve vérző és küzdő magyar nép elárulásának tartotta. Az udvar minden tilalma ellenére állandóan harcolt a fegyverszüneteket felrúgó török csapatok ellen és az udvar, mely féltette a nehezen megvásárolt békét, egyre bizalmatlanabbul fordult el Zrínyitől. Ellenfelei azt hirdették, hogy saját egyéni érdekei vezetik és nem tart mást szembe előtt, mint birtokainak épségét. Vajjon volt-e ebben igazság? Kétségtelenül. Zrínyi birtokait, melyek főleg Délnyugat-Dunántúlon, a Muraközben és Szlavóniában terültek el, közvetlenül fenyegette a török betörés veszélye. Zrínyinek tehát létérdeke volt, hogy a török hatalmat visszaszorítsák. Amikor az egész nemzet erejének összefogását akarta elérni — nem vitás —, hogy egyéni érdekei is erre szorították.

Az adott történelmi helyzetben azonban a nemzeti erők összefogása nemcsak azt eredményezte volna, hogy a Zrínyi-javakat fenyegető török hatalom lehanyatlak, hanem azt is, hogy az ország felszabadul a török elnyomás súlyos igája alól. Így fonódott össze Zrínyi egyéni érdeke általános nemzeti érdekekkel, melyet ő világosan felismert, és így vált Zrínyi a török elleni harc kiemelkedő vezetőjévé.

Mi tehát Zrínyi történelmi szerepe? Zrínyi nagy történelmi szerepe az, hogy egyéni érdekeit össze tudta egyeztetni az egész nemzet érdekeivel, hogy az előzőt az utóbbival szorosan összekapcsolva, képviselte. Zrínyi, amikor képviseli a nagybirtokos osztály egyik csoportjának érdekeit, egyúttal a nemzet nagy többsége: a kis- és középbirtokos nemesség nagy része és az egész parasztság érdekeinek kifejezőjévé is válik. A nemzet elismert vezetőjévé pedig — ezen alap mellett — kiemelkedő egyéni tulajdonságai tették.¹

Történelmi szerepét tárgyalva, feltétlenül ki kell emelni azt, hogy felismerte: a török uralom megdöntésére eljött az idő, de az új elnyomók, a Habsburg gyarmatosítók fenyegetik a magyar nép függetlenségét.

*

¹ Történelmi irodalmunk az utóbbi években sokat foglalkozott múltunk haladó személyiségeivel, ezeknek példáját tarva dolgozó népünk elé; történelmi szerepüket tárgyalva azonban gyakran helytelen vulgáris, idealista álláspontot képviselnek. Egyre gyakoribbak lettek az olyan jellemzések, mint pl. „felülemelkedett egyéni érdekein”, „átlépte osztálykorlátait” stb. Az ilyen és hasonló jellemzések azonban a személyiség történelmi szerepének félreismerésén és helytelen felfogásán épülnek fel. Régi történelmünknek kevés olyan alakja van, akire ezeket a jellemzéseket inkább ráilleszthetnők, mint Zrínyi Miklós. Azonban sokkal helyesebbnek tartom, a valóságot sokkal inkább tükrözőnek, elméletileg tisztábbnak, ha mellőzzük az ilyen és ehhez hasonló megállapításokat. Ezek a jellemzések nem növelik, ezek hiánya pedig nem csökkenti történelmünk egyetlen haladó alakjának szerepét és értékét sem.

Az 1664. évi hadjárat előzményeinek tárgyalásakor feltétlenül szükséges röviden szemügyre venni azt, hogy megvolt-e a lehetőség a török uralom felszámolására? Az 1664. évi hadjárat megértéséhez, Zrínyi tervének helyes értékeléséhez ezenkívül kissé részletesebben kell foglalkoznunk az 1663. évi hadjáratral is, mint amellyel a következő évi hadműveletek szerves összefüggésben álltak.

Már a 16. sz. végén megmutatkoztak a török birodalom bomlásának jelei. A szultáni hatalom és az állam vezetése mindinkább a török nagyurak, az egymást váltó nagyvezírek kezébe került. A 17. sz. első felében sorra érik a kudarcok a birodalmat és a szultánok egyre kevesebb nagy katonai akcióra vállalkoznak. A főváros, Konstantinápoly igazi urai a katonák, elsősorban a janicsárok lettek, akiknek gyakori lázadásai szultánokat, vezíreket buktattak meg, vagy emeltek hatalomra. Az állami jövedelmek zöme, már nem a szultán kezébe jutott, hanem a vezírek és a tartományi kormányzók kincstárába. Az európai harcterekre egyre kevesebb figyelmet fordíthattak, mert a birodalmat Ázsiában fenyegette veszély: a perzsák harca függetlenségük kivívásáért, IV. Murad (1623—1640) ugyan ismét elfoglalta a perzsák által visszahódított területeket és úgy látszott, hogy a török hatalma újra emelkedik, ez azonban csak látszat, külső máz volt. Ibrahim (1640—1648), majd IV. Mohamed (1648—1687) uralkodása alatt már minden hatalom kicsúszott a szultán kezéből; a lázadások, a nagyurak államcsínyjei egymást érték, sorra szenvedték a katonai vereségeket is. Ezt követően lett nagyvezírré a tehetős Köprili Mohamed, aki több jelentős katonai győzelmet aratott. Ismét úgy látszott, hogy a török uralom csillaga felfelé halad.

A legvilágosabban gondolkodó államférfiak azonban jól látták, hogy Köprili csak rövid időre tartóztathatja fel a teljes felbomlást, a török birodalom ereje kimerült és reális lehetőség van arra, hogy a törököt Magyarországról, sőt egész Európából kiszorítsák. Ezek közé az államférfiak közé tartozott Zrínyi is. Ennek felismerése készítette arra, hogy a császár határozott parancsai ellenére állandó harcot folytasson a török ellen. Az udvar féltette a nehezen megszerzett békét. Félt, hogy Zrínyi okot fog adni a töröknek egy újabb támadó hadjáratra, amelyre a töröknek szüksége volt, hogy elterelje a figyelmet belső zavarairól, és emiatt kénytelen lesz erőket elvonni nyugatról. Ez volt az oka annak, hogy a Portához küldött követek utasítása az volt: minden áron biztosítani a békét. A császári udvar nem ismerte fel, hogy az új háború elkerülhetetlen. Nem ismerte fel, hogy az új, fiatal nagyvezír, Köprili Mohamed fia, Köprilizade Ahmed feltétlenül háborút akar, mert egy győztes háború eltereli a figyelmet a belső bajokról és egyéni helyzetét is megszilárdítja. A háború tehát elkerülhetetlen volt és a nagyvezír, miközben tárgyalásokat folytatott a császári követekkel, teljes energiával szorgalmazta egy nagy hadsereg összegyűjtését. Ez a hadsereg Köprilizade

Ahmed nagyvezir parancsnoksága alatt 1663 tavaszán (március 21) indult el Drinápolyból.

A hadjárat megindítása előtt gyűlést hívtak össze, hogy megbeszéljék a háború célját. A nagyvezir úgy vélte, hogy a két ellenség, Ausztria és Velence közül az előbbi ellen kell támadni, mert „Velence nem képes félelmet gerjesztő szárazföldi sereget kiállítani, és a moszlim tartományoknak kárt és romlást okozni”.² Ez is mutatja azt, hogy a nagyvezir valamilyen győztes háborúra számított és Velence tengeri erejével félt felvenni a harcot.

A mintegy 120.000 emberből, nagymennyiségű ostromszerből, kb. 120—130 ágyúból és sok igavonó állatból álló hatalmas hadsereg 1663 június 8-án érkezett Nándorfehérvár (Belgrád) alá. Mindehhez csatlakoztak még a magyarországi török csapatok olyan létszámban, amennyit csak elvonhattak a várak védelmétől. A török hadsereg támadási célja sokáig nem derült ki. A konstantinápolyi tárgyalások során a török követelése a következők voltak: Erdélyből vonják ki a császári katonaságot, rombolják le az erdélyi határszéli Székelyhidát és a Kanizsával szemközt épített új várat, Zrínyiujuvárt. Ugyanezeket a követeléseket terjesztette a nagyvezir Nándorfehérvárott is a császár követei elé. Mindenki azt hitte, hogy a török sereg Zrínyi várai és birtokai ellen fog vonulni, minthogy egy Erdély elleni támadásra nem Nándorfehérváron át, hanem Havasalföldön vonult volna fel.

Zrínyi készült erre a támadásra, erre mutatnak levelei, valamint bizalmasának, Vitnyedi Istvánnak írásai és egyéb források is. 1663 ápr. 30-án egy bécsi bizalmasához írt levelében Zrínyi a következőket írja: „Hogy én a török szándékainak célpontja vagyok, azt nem tartom gyalázatnak, sőt inkább kiváló dicsőségnek, hogy ez az összehasonlíthatatlanul hatalmas birodalom ilyen sokra becsül. Remélem, hogy bennem olyan ellenállásra talál, ami nemes katonához és lovaghoz illő és ha erőnk és katonáink száma egyenlőtlen is, bátorságban és harci szellemben nem állok mögötte.”³ Valóban: bátorságban nem volt hiánya Zrínyinek, annál inkább katonában és anyagiakban. Ugyanezen levélben arról ír tehát, hogy szüksége van támogatásra. Ujzrínyivár hatalmas stratégiai szerepet tölt be: védi a Dunántúl délnyugati részét és egész Stíriát. A stíriai uraknak is életbevágó érdeke tehát az, hogy megadjanak neki minden segítséget, mert, ha a vár elvesz, nemcsak a „sziget” (t. i. Muraköz), az ő birtoka áll védtelenül a török betörésekkel szemben, hanem Alsó-Ausztria is. Nem várt azonban tétlenül arra, hogy jön-e segítség, vagy sem? Nem sajnálta jövedelmeit és erősen készült a védelemre.

² Thury: Az 1663—64. évi hadjárat Rasid efendi, török historikus művéből. HK 1890. 367. o.

³ Markó: Zrínyi Miklós levelei. Bp. 1950. 113. o.

Nem hiába volt ő a reménye csaknem mindenkinek szerte az országban.⁴ Ő és katonái nem pihentek, kémei járták a török megszállta területet és állandó pontos értesüléseket hoztak. Katonái gyakran ütöttek rajta a török csapatokon.⁵ Csak akkor dőlt el, hogy mi a török igazi célja, amikor az északi hadihídon átkelt és nem nyugat felé fordult, hanem északnak. A nagyvezír nem mert Zrínyi ellen támadni, hanem oly irányba fordult, ahol „Zrínyi Miklóst nem talál”.⁶ Most már nem volt kétséges a török célja: a Duna mentén akar előretörni Győr vagy Érsekújvár irányában.

Az udvar ezen idő alatt szinte egyebet sem tett, mint alkudozást kísérelt meg a törökkel. A császár és tanácsosai azt hitték, hogy engedményekkel megőrizhetik az oly nagyon áhított békét. Az udvar elküldte követeit a Belgrádnál álló nagyvezírhez, de a tárgyalások eredmény nélkül zárultak. A török már Eszéken állt, amikor újra megjelentek a császári követek és hajlandók voltak beleegyezni a török korábbi, fentebb már érintett követeléseibe. Ekkor azonban meglepő dolog történt, a török újabb követeléssel állt elő. Erdély kiürítésén és Ujzrínyivár lerombolásán kívül évi 30.000 arany adót követelt. A tárgyalások ismét eredménytelenek voltak.⁷ Akadhatott-e egyetlen olyan rövidlátó ember is, aki ezekután hitt a háború megakadályozásában, a tárgyalások sikerében? Lehetett valaki olyan szűk látókörű, hogy ne ismerje fel a török taktikáját? Volt néhány ilyen ember és sajnos, ők irányították az udvari politikát. Megérkeztek tehát ismét a követek a nagyvezírhez a budai táborba és minden feltételt hajlandók voltak teljesíteni, csak fizetni ne kelljen. A török azonban ragaszkodott az adóhoz és a követek visszatértek az udvarhoz új utasításokért.⁸ A nagyvezír pedig az egész hadsereggel megindult Érsekújvár ellen.

Érsekújvár a Felvidék egyik legerősebb vára, kiváló felszereléssel ellátva, kapitánya gróf Forgách Ádám volt. Köprilizade Ahmed Párkánynál kelt át a Dunán és elhatározta, hogy tőrbe csalja Forgáchot. Elhíresztelte, hogy Párkánynál a hid elszakadt és a Duna balpartján csak 3500 török van. Forgách magához vette az érsekújvári őrség zömét és a gyülekező nemesi felkelést, Párkányhoz sietett, ahol 12.000 török várta. A magát biztonságban gondoló Forgáchot körülfogták, serege leölve vagy szétverve a párkányi mezőn veszett. Ő maga gyáván megfutott, miután meggondolatlanul, a nyert hírek ellenőrzése nélkül mézárszékre vitte a vár megvédésére hivatott sereg javát. Felelőtlenységéről tanuskodik Wes-selényi nádorhoz írt levele, amelyben „sok szép nyereségről” ír, „mert csak felöltöztetve tiszta szerecsen [t. i. arab] lovakat ezüstös szerszámok-

⁴ „...reá (t. i. Zrínyire) akarnak a törökök jönni, de bizony dolgot ad nekik és megbánják ő Nga ellen való resolútiójokat ...” *Vitnyédi levelei* II. MTT XVI. 54. o.

⁵ *Vitnyédi levelei* II. 64. o.

⁶ U. o. 97. o.

⁷ *Thury* I. m. 372. o.

⁸ U. o. 374–376. o.

kal, aranyos czafrangokkal tizenhetet hoztak.⁹ E „sok szép nyereség“ azonban a várbeli gyalogság teljes pusztulásába került. Néhány héttel később pedig gyáván feladta azt a várat, amelyről — persze, amikor még messze volt a török — hetvenkedő módon írta, hogy „hatvanhat héting megtartja“.¹⁰ Feladta azt az Érsekujvárt, amely Wesselényi nádor szavai szerint „mindennel úgy volt provideálva mind népből mind munitióból s élésből; nem hiszem a keresztyénségben, se a török birodalmában egy hely jobban provideáltatott volna mint az“.¹¹ Így esett el a Felvidék leg-erősebb vára és utána még egy sor kisebb-nagyobb erődítmény jutott török kézre. Az egész Felvidéket a rémület szállta meg.

A török hadjárata tehát jelentős eredményt mutatott fel 1663-ban.

Mit tettek a veszély elhárítására az udvar katonai szervei és a magyar rendek?

Már 1663 tavaszán híre jött a török készülődésének. Az udvar gyorsan haditanácsra rendelt Pozsonyba több főurat. A pozsonyi haditanácsot az országbíró, Nádasdy, betegsége miatt el kellett halasztani április 1-re. Zrínyi a tanácskozáson nem vett részt, mert nem kapott rá meghívót, hivatlanul pedig nem akart megjelenni, ellenfelei ki akarták zárni a tanácskozásból és megakadályozták, hogy a meghívó idejében jusson kezébe. A pozsonyi tanácskozáson jelen volt a két érsek, a győri püspök, Wesselényi nádor, Nádasdy országbíró, Eszterházy Pál, Forgách Ádám.¹² A tanácskozás egyébként teljesen eredménytelenül zárult. „A posonyi consultatio felől, mely ad primum diem aprilis publicáltatott volt, egyebet írnom nem tudok, az mit két nagy úrtul hallottam, minde-nike azt mondta, nem ér egy babot minden consultatiojok“ — írja április 25-én Thököly Istvánnak Vitnyédi.¹³ Amikor a helyzet már nagyon fenyegetővé vált, I. Lipót összehívta a magyar tanácsot. A tanácskozás június 1—3-án Bécsben folyt le. A tanácskozáson résztvettek az esztergomi és kalocsai érsek, a győri, veszprémi, váci és samandriai püspökök, Nádasdy országbíró, az alnádor és alországbíró, Forgách Ádám, Pálffy Miklós, Zichy István, Illésházy Gábor és György, Palocsai Gábor, Lippay János, Ostrosith Mátyás, Hölgyi Gáspár, Egresdy Boldizsár, Kereskes Menyhért, vagyis főként olyanok, „az kik közül igen kevesen láttanak három török holttestet“.¹⁴ Ez a tanácskozás sem sokat végzett és ilyen összetételben nem is végezhetett. Öt pontban terjesztették a király elé javaslatukat, a király által adott válaszok azonban nem voltak túl biztatóak. Jellemzésül megemlítem, hogy arra a követelésre, hogy a végbelieknek adják meg elmaradt fizetésüket, a király válasza az volt, hogy a végbeliek kapnak majd, amennyit csak lehet. Így a bécsi tanácskozás is csak elfecsérelt idő maradt.

⁹ — *ys* —: Két levél gr. Forgách Ádámról 1663-ból. HK 1893. 720. o.

¹⁰ U. o. 721. o.

¹¹ U. o. 721. o.

¹² Vitnyédi levelei II. 58. o.

¹³ U. o. 162. o.

¹⁴ U. o. 70. o.

Szinte csak egyetlen ember volt, aki nem beszélt, aki nem vett részt a huzavonában: Zrínyi. Lehetőségeihez képest, minden eszközt megragadott, hogy kellően felkészülhessen a török elleni harcra. Amennyire anyagi keretei engedték, fegyvert, lőszert és egyéb hadiszereket vásárolt. Kijavíttatta várai felszerelését, katonákat fogadott. Nem is várta ölbe tett kézzel a török támadását. Vitnyédi, aki a kor minden jelentősebb magyar politikai tényezőjével levelezésben állt, gyakran számol be Zrínyi harcairól, de igen gyakran foglalkoznak ezekkel más kortársak is. Zrínyi várta a török támadást, összehívta a horvát-szlavon nemesi felkelést Varasdra, közben katonái állandóan támadták a törököt. Ígértek neki mindenhonnan segítséget, de ez valójában csak ígéret maradt. Midőn kiderült, hogy a török a Felvidék ellen vonul, engedélyt kért az udvartól, hogy megtámadhassa a törököt. Amíg a válaszra várt, szétverte a kanizsai pasa seregét, amely 10.000 főből állott. Végül is kénytelen volt, — legalábbis ideiglenesen — szétoszlantni a varasdi felkelő táborát. Az udvar félt Zrínyitől, félt már amúgy is nagy népszerűségétől és inkább mellőzte a török elleni harcok — talán egyetlen — hivatott hadvezérét. Sokáig azonban nem nélkülözhetette hadvezéri zsenijét: midőn a Felvidék sorsa válságosra fordult — kénytelen-kelletlen ugyan — Zrínyihez kellett fordulniok.

Forgách Ádám szerencsétlen párkányi csatavesztése rémületet keltett az egész Felvidéken. A kétségbeesett emberek csak egy nevet hangoztattak: Zrínyiét. Mindenkinél már csak benne volt bizalma, de őt még hivatalosan senki sem hívta.¹⁵ A nagy veszedelem hírére azonban félre kellett tenni egy időre a féltékenységet és bizalmatlankodást.¹⁶ Augusztus második felében tudósítja Vitnyédi Zrínyit, hogy hírei szerint rá akarják bízni a dunántúli főkapitányságot és figyelmezteti, hogy az ország többi főkapitánya ezzel nem lenne alárendelve neki, tehát nem lenne biztosítva elgondolásainak következetes végrehajtása.¹⁷ Szeptember 2-áról kelt levelében értesíti, hogy Wesselényi és Rottal gróf Sopronba érkeztek. Zrínyivel akartak tárgyalni, kérték, hogy utazzon hozzájuk, sőt arra is hajlandók voltak, hogy Rohonczig vagy Németújvárig eléje menjenek. Rá akarták bírni, hogy a táborba szálljon. Vitnyédi értesülései szerint tervük az volt, hogy Zrínyi vagy a nagyvezir érsekujvári állását, vagy pedig Budát támadja meg. A tárgyalások végül Kőszegen fojytak le. Zrínyi a nádor helyetteseként foglalta el a magyarországi csapatok főparancsnoki tisztségét. Helyettesei lettek a Dunántúlon Batthyányi Kristóf, a Felvidéken pedig Pálffy Miklós.¹⁸

Nagy öröm fogadta a hírt. Mindenki úgy érezte, hogy végre a megfelelő vezért találták meg. Csodákat Zrínyitől sem vártak, de hitték,

¹⁵ U. o. 107—108. és 113—114. o.

¹⁶ 1663. aug. 26-án írja Vitnyédi Zrínyinek: „... Ujságbul írhatom Ngdnak, bizonyosan értettem öfelsége publice ivott Ngd egészségére, mit nem mivel a szükség.” U. o. 114. o.

¹⁷ U. o. 103—104. o.

¹⁸ U. o. 122—123. o.

hogy ő megállítja a török támadást és következő tavasszal ellentámaszra indul.

Zrínyi nagy lendülettel fogott a hadsereg megszervezéséhez. Összehívta a nemesi felkelést és a távolmaradókat súlyos büntetéssel fenyegette. Szeptember végén érkezett a Felvidékre. Magára vállalta a Csallóköz védelmét és felszólította Montecuccolit, hogy együttműködve, támadják meg a törököt. Montecuccoli azonban kevésnek találta a rendelkezésre álló erőket és az együttműködést visszautasította. Ebben persze nem kis része volt a kettőjük között immár nem is lappangó ellentétnek. Zrínyi kis seregével nem támadhatta meg a nagyvezirt, kisebb összecsapásokban azonban győzelmesen vett részt. Így pl. Lippay érseket tudósította okt. 20-án arról, hogy 700 katonájával nagy győzelmet aratott egy 3000 főnyi török csapat felett, mely a Vágon akart átkelni.¹⁹ Zrínyinek és harcosainak döntő szerepe volt a török felvidéki támadásának megállításában. Amikor a török sereg megkezdte visszavonulását Buda felé, Zrínyi ismét felszólította Montecuccolit az együttműködésre, de ismét csak visszautasításra talált. 3—4000 emberével maga indult tehát a nagyvezir nyomában és sikerült a foglyok és a zsákmány jelentős részét elvenni tőle.²⁰ Közben a nagyvezir, hogy Zrínyit elvonja a Felvidékről, parancsot adott a Muraköz elleni támadásra. Október 17-én Zrínyi Péter verte meg a boszniai pasát, majd Köprilizade Ahmed visszavonulása után Zrínyi Miklós is sietett a Muraköz védelmére. Ideje is volt visszatérnie, mert a Belgrádban telelő nagyvezir Kaplan pasát Kanizsához rendelte azzal a feladattal, hogy pusztítsa el Zrínyi birtokait és várait. A Zrínyi ellen rendelt török-tatár sereg november végén megindult, hogy a Murakőzt feldúlja, innen Stájerországba szándékoztak betörni egészen Grazig, ott a Murán átkelve akartak visszatérni, útközben feldúlva a Batthyány-birtokokat. A török-tatár sereg november 27-én meglepetészerűen akart Kotorinál átkelni a Murán és megtámadni a Zrínyi-birtokokat. A már átkelt 2000 főnyi tatár lovasságot Zrínyi 300 lovasával megtámadta és visszaszorította a folyóba. A megújuló támadásokkal szemben addig tartotta magát, amíg 300 gyalogosa 2 kis ágyúval megérkezett. Egész nap folyt a harc az egyenlőtlen erők között, s végül 28-án hajnalban a török sereg kénytelen volt visszavonulni.²¹ A támadó sereg létszáma kb. 15.000 fő volt. Zrínyi tehát bebizonyította Montecuccolinak a gyakorlatban is, hogy a háborúban nem a számok törvénye az egyetlen törvény.

Ezzel befejeződtek az 1663. évi hadműveletek és Zrínyi megkezdte diadalmas téli hadjárata közvetlen előkészítését.

★

¹⁹ Markó: Zrínyi levelei 122—123 o.

²⁰ R. Horváth: Zrínyi Miklós mint hadvezér. HK 1891. 100. o.

²¹ Markó: Zrínyi levelei. 126—127. o.

Már 1663-ban köztudomású volt az, hogy a török elleni fellépésben nemcsak elvi és politikai síkon vannak ellentétek az udvar kegyeltje, Montecuccoli, és a nagyszerű, sorozatos sikereiről már egész Európában híres, ragyogó magyar hadvezér, Zrínyi között. Már ekkor nyilvánvalóvá lett, hogy a küszöbön álló hadjárat döntő stratégiai kérdéseiben is teljes az ellentét közöttük. E stratégiai tervek, noha csak 1664 elején tárták azt mindketten a regensburgi haditanács elé, már mindkét hadvezérben jóval előbb kikristályosodtak.

Zrínyi tervének lényege a következő volt: el kell vágni nyugatkelet irányban a magyarországi török helyőrségek és a török birodalom legfőbb összeköttetési vonalait. Ha ez megtörténik, az elszakított, ellenes hátszágban lévő török helyőrségek nem tarthatják magukat sokáig és rövid idő alatt, különösebb erőfeszítések nélkül, érett gyümölcsként hullanak a császári csapatok ölébe. Ennek érdekében tehát meglepetésszerűen és nagy gyorsasággal kell előretörni a Dráva mentén, elfoglalva e vonalon előbb a kisebb várakat és fel kell égetni a hatalmas stratégiai fontosságú Dráva-hidat, amely a legkényelmesebb összeköttetést biztosítja a töröknek a dunántúli várakkal; miután ezt sikerült végrehajtani, el kell foglalni Kanizsa és Pécs várát, melyek a dunántúli török uralom pillérei.²² Zrínyi e terve ropant előnyökkel bírt. Mindezekelőtt jelentősége volt a váratlan támadásnak. A korabeli viszonyok között támadást ősszel, de különösen télvíz idején nem nagyon indítottak. A török hadseregek egy része irreguláris alakulatokból állott, melyeket a téli pihenő idején elbocsátottak és csak tavasszal gyűjtöttek össze megint; így ősztől tavaszig a török haderő számbelileg is csökkent. A támadásra kiválasztott idő tehát már önmagában is nagy előnyökkel kecsegtetett.

Az eszéki hadihíd lerombolása is nagyfontosságú része volt a tervnek. Ez volt a leggyorsabb és legjobb út a Dunántúlra. A híd elpusztítása meggátolja a nagyvezírt abban, hogy átkeljen a Dráván, meggátolja tehát abban is, hogy a veszélyeztetett török váraknak segítséget vigyen. Ha pedig mégis megkísérelné az átkelést, akkor a legkedvezőbb körülmények között, az átkelés közben lehetne megtámadni, ami a magyar seregek számára újabb hatalmas előnyöket jelentene. A török sereget tehát már a határon lehetne feltartóztatni, ez Magyarországot súlyos pusztításoktól mentené meg. A török feltartóztatása a Drávánál azt is biztosítja, hogy az országban lévő török katonai erőket nem lehet összpontosítani és a magukra maradt dunántúli török helyőrségek kénytelenek megadni magukat. Ha azonban sikerülne a nagyvezírnek kierősza-

²² Érdekes megjegyezni, hogy az eszéki hadihíd felégetésének gondolata először nem Zrínyi elméjében fogant meg. Vitnyédi veti fel ezt a gondolatot 1663. június 30-án Sopronban kelt levelében. Ekkor még nem volt világos, hogy mi a török célja. Ugy látszott, hogy Zrínyi ellen készül és Vitnyédi beszámolója Zrínyinek a várható segítségről hozzáfűzi a következőket: „Azonban talán nem ártana, ha lehet az eszéki hidat, vagy occupálni, vagy elégetni, hogy lenne derekas megakadályozása útjának.“ *Vitnyédi levelei* II. 84. o.

kolnia az átkelést a Dunántúlra, az oly sok idejét veszi igénybe, hogy ez alatt Kanizsa vára, sőt más erősségek is, könnyen elfoglalhatók. Átkelve a Dráván, a nagyvezir az elpusztított Dél-Dunántúlt nem használhatja fel sem hadműveleti, sem pedig hadtáp bázisul. Megfosztva a helyszínen történő utánpótlás lehetőségeitől, a török sereg rákényszerül arra, hogy magával hozott készleteit fogyassza el. Végül, de nem utolsó sorban, Zrínyi terve arra épül fel, hogy így hamarabb következik be a döntés, és a hadjárat rövidebb ideig tart.

Montecuccoli elképzelése merőben különbözött ettől. Az ő tervére a bécsi udvar szándékai és céljai nyomták rá a bélyeget: a lehető legkisebb megerőltetéssel, ha lehet, engedmények megadásával állítani meg a török támadást. Terve röviden a következő volt. A török támadását a Duna völgyében kell bevárni és felfogni. A támadás megállítása után lassan kell előre nyomulni Esztergom, majd Buda felé; ezek elfoglalása után a támadást továbbra is a Duna völgyében, óvatosan kell folytatni Belgrád felé, majd onnan Szófia irányába.

Ez volt tehát a nagyszerű terv, amelyben benne volt minden, még Európa felszabadítása is! Csak éppen szerzőjéből hiányzott a realitás iránti érzék. Vagy más volt itt a baj? Vagy Montecuccoli, ismerve az udvar szándékait, igyekezett annak szájaize szerint cselekedni? Valószínűleg mindkettőnek szerepe volt, de főleg az utóbbinak. Az udvar nem akarta nyíltan hirdetni, hogy az adott körülmények közt nem szándékszik erélyesen fellépni a török ellen, tetszett tehát Montecuccoli tervé, mely sokat mondott, de keveset lehetett belőle megvalósítani.

Ő maga is biztos volt az udvar támogatásában, nem is nagyon igyekezett tervét indokolni és előnyeit taglalni. Terve mellett felhozta, hogy a sereg az ország közepén helyezkedik el, így minden irányban hatékony és mozgatait nem korlátozza az, hogy ellenséges seregek maradnak háta mögött. Szállítási, utánpótlási problémái pedig, a nagyjelentőségű stratégiai úton, a Dunán könnyen megoldhatók. Tervének voltak egyéb előnyei is, melyet meg sem említett. Ilyenek voltak: Esztergom és Buda elvesztésével a török elveszti uralmát a Duna fölött és az, hogy Buda elfoglalása kétségessé teheti az egész török uralmat Magyarországon.

E tervnek azonban voltak súlyos hátrányai és nehezen megvalósítható feltételei is. Mindenekelőtt nem szakítja meg az összeköttetést a török birodalom és a magyarországi török seregek még egy része között sem. A török tehát állandó, folyamatos segítséget küldhetett Magyarországra. Mindehhez hozzájárult, hogy a töröknek hadserege állt Magyarországon Köprilizade Ahmed vezetése alatt és ez a hadsereg jelentős erőt képvisel. Montecuccoli tervé feltételezte, hogy a fősereg mellett jelentős katonai erőt képviselő mellékseregek is működjenek, melyek lekötik az országban szétszórt török erőket. Az udvar azonban nem tudott létrehozni ilyen mellékseregeket, mert anyagilag kimerítették a nyugati háborúk. Ezen okoknál fogva nyugodtan állapíthatjuk meg: a

Montecucoli által felvázolt terv, nem számolva az adott körülményekkel, elveszítette reális talaját.²³

Az udvar gáncsoskodói azonban nem nyughattak. Zrínyinek a körülmények, az adott viszonyok gondos egybevetésén alapuló tervét, mely a meglévő erőviszonyok mellett valóban reális volt, igyekeztek elbuktatni.

Az eddiginél is inkább híresztelték, hogy tervének alapja — az egyéni önzés. Azért dolgozta ki ezt a tervet, hogy a veszélyeztetett Zrínyi-birtokokat megmentse a török pusztításától. Felmerül a kérdés: igaz-e ez? Igaz-e, hogy semmi egyéb nem vezette a diadalmasan lezajló téli hadjárat tervének előkészítésekor, mint egyéni érdekeinek követése? A felelet nem egyértelmű. Ilyen kérdésre természetesen tagadóan kell válaszolni, de nem volna helyes, ha egyéni szempontjait teljesen eltagadnók. Nem lehet kétséges, hogy kiindulópontja, amikor sürgeti a török elleni harcot, anyagi javainak, egyéni érdekeinek védelme volt. Ezek az érdekek azonban szorosan kapcsolódnak a nemzeti érdekekkel, egyéni érdekeinek védelmében vált a nemzeti törekvések és követelések vezéralakjává. Zrínyi azonban nem volt olyan, mint a nagybirtokososztály zöme, nemcsak akkor ragadott fegyvert, ha a török őt támadta. Felismerte, hogy saját érdekeit is mindenekelőtt az szolgálja, ha az ország felszabadul az idegen elnyomás alól. Ezért gyűjtött sereget és sietett 1663 őszén a Felvidékre, kockáztatva azt, hogy közben a török feldúlja birtokait, amire egyébként tett is kísérleteket. Ő nagy összefüggéseiben ismerte fel a problémát, a török támadást és jól tudta, hogy a nagyvezír veresége a Felvidéken többet jelenthet javai védelmében, mintha katonai erőivel apróbb török seregek fosztogatásait akadályozná meg a Dunántúlon. Ugyanígy szempontja lehetett az 1664. évi hadjárat terveinek kidolgozásakor a Zrínyi-birtokok védelme, de ekkor is az lebegett szeme előtt, hogy birtokai az egész országnak képezik részét és e birtokokat akkor fenyegeti legkevésbé a török pusztítás veszélye, ha megdőlt Magyarországon a török uralma. Ezért dolgozta ki már fentebb ismertetett tervét, mely az adott körülmények között egyedül kecsegtetett sikerrel, mely az egész nemzet szempontjából tehát a legéletképesebb volt. Bűnül róhatjuk-e fel Zrínyinek, az ország egyik legnagyobb birtokosának, hogy törődött birtokai épségével, ha ezt nem a nemzet érdekeinek rovására akarta biztosítani? Nem róhatjuk bűnül semmi esetre sem, annál is inkább, mert hatalmas birtokai jövedelmeinek zömét a török elleni kérelhetetlen harcra áldozta. A téli hadjárat terveinek kidolgozásakor azonban nemcsak egyéni érdekeiből indult ki. Terve szervesen illeszkedik bele egész politikai koncepciójába: Magyarország teljes felszabadításába. Ennek megvalósítása során a legelső lépés az évszázados török uralom megdöntése volt, az ország felszabadítása a török elnyomás

²³ Zrínyi és Montecucoli tervét ismerteti és részletesen elemzi: R. Horváth: i. m. HK 1891. 103—106. o.

alól. Az adott történelmi helyzetben, a meglévő katonai erőviszonyok között pedig egyedül csak ez a terv, Zrínyi terve, ennek következetes végrehajtása szolgálhatta a nemzet ügyét, az ország felszabadítását a török járom alól.

Azonban nemcsak úgy akarták Zrínyi terveit elgáncsolni, hogy emberi hitelét ássák alá: meg akarták fosztani lehetőségeinek legalább egy részétől is. Zrínyi, mint a nádor közvetlen helyettese, végeredményben az ország főkapitánya volt és ily módon nagy katonai hatalmat összpontosítottak kezében. Midőn a nagyvezir Érsekújvár megvétele után éppen Zrínyitől való félelmében nem mert előnyomulni és téli szállására vonult vissza, nem volt szükség pillanatnyilag Zrínyi katonai zsenijére. Az udvar félt a számára oly veszélyes, „megbízhatatlan” ember kezében ilyen nagy katonai hatalmat hagyni. Rávették tehát a betegeskedő, elhatározásaiban nem elég következetes és szilárd nádort, Wesselényit, hogy fossa meg Zrínyit e tisztségétől. Az 1663. év végén tanácskozást hívtak össze.²⁴E tanácskozás eredménye az volt, hogy Zrínyit ellenfelei támogatására leváltották tiszteiből. A megbeszélésre Zrínyit meg sem hívták. Nem először történt ez, féltek tőle. Féltek hatalmas tekintélyétől, féltek kristálytiszta logikájától, nagy népszerűségétől, mely ekkor már mindenki másét országszerte elhomályosította. Midőn az év őszén a nádor és Rottal gróf kérésére Zrínyi elvállalta a katonai vezetést, egyik feltétele az volt, hogy Nádasdy, az országbíró, kivel nem volt jó viszonyban, nem szólhat bele a katonai vezetés semilyen kérdésébe. Most pedig, és ez még különös sértés is volt, éppen Nádasdyra ruházták azt a tisztséget, melytől Zrínyit megfosztották. Hogy fogadta a hírt Zrínyi? Nem tudjuk. Tudjuk azonban azt, hogy bizalmasa, Vitnyédi, a legnagyobb felháborodás hangján írt a történetekről.²⁵ Keczer Andrásnak írt leveléből kitűnik, hogy a Zrínyi elleni akció egyik főkolomposa maga Nádasdy volt. Zichyhez írt levelében pedig a nádor határozatlanságát és következetlenségét állítja pellengérré: „... azt tudja e palatinus uram ő Nga, hogy urunkban Ngdat, Pálffy Miklós, úgy Koháry uramékat találja és úgy bánik ő Ngával is mint azokkal? Elfelejtette-e ő Nga az itt léte korán²⁶ való megalázását, urunknak való supplicáló ajánlását, hogy szintén Ujvárig is eleibe megyen ő Ngának. Jut-e eszében, hogy maga vicariusává nagy supplicálásával választotta, és most csak hírré sem adja ő Ngának más választ maga helyett, rosszabb pedig, és így mocskolja ő Ngát gondatlanságbul-e vagy mibül... urunk ő Nga [t. i. Zrínyi] sem köszöni meg ily böcstelen degradálását.”

Vitnyédi e sorai tükrözik Zrínyi hangulatát is, de tükrözik minden

²⁴ Vitnyédi több levelében is említi ezt a tanácskozást, melynek helyéül, — minden közelebbi meghatározás nélkül — Tepliczét jelöli meg.

²⁵ Két levele Keczer Andrásnak és Zichynek 1664. január 1-én, *Vitnyédi levelei* II. 139—144. o.

²⁶ T. i. amikor Rottalal az ősz folyamán Zrínyinél járt.

becsületes hazafi elkeseredését. Az emberek, akik bíztak Zrínyiben, nem bíztak meg Nádasdyban. Most már félték attól, hogy a Felvidék, melynek védelme Érsekújvár megvételével nagyon meggyengült, könnyű zsákmánya lesz a töröknek. Hihetőleg ugyancsak a közhangulatot juttatják kifejezésre Vitnyédi itt következő szavai, melyeket ugyancsak Zichyhez írt leveléből idézek: „...de hiszem istent, mindnyájan, az kik authori voltatok, drágán fizetitek meg az árát ezen cselekedetnek, és akkor Muraközbul fogjuk nevetni ez lator ambícióért való gyalázatos veszedelmeket, hogy ily érdemes urat így mocskoltatok meg, az igaz, ki atyai ki atyafiui és más jó akarat szüene alatt, egy érdemetlen, mostani veszedelmükben való holt ebért“.

Azt hitték az udvar politikusai, és azok kiszolgálói, hogy Zrínyi megsérteve, megbánva, elkeseredve fog ezután visszavonulni a közéleti szerepléstől és legalább egy időre, megfosztva tervei megvalósításának lehetőségétől, eltették őt az útból. Korainak bizonyultak e remények. Nem kétséges, hogy az események lehangolhatták Zrínyit, de az ellene folytatott támadások akarateréjét, elhatározásának acélosságát nem törhették meg. Még inkább be akarta bizonyítani hivatottságát. Legalább is erre mutat „degradálását“ közvetlenül követő tevékenysége.

Nem pihent meg, hanem talán még fokozottabb energiával látott tervei kivitelezéséhez. Közben azonban nem szüntek meg harcai a törökkel és e harcok hírei bejárták az országot. Jó és gonosz hírek szállongtak mindenfelé. Egyik szerint már meg is halt, a másik úgy tudta, hogy foglyul esett.²⁷ A hírek zöme azonban szerencsés harcokról, diadalokról tudósított és lelkesítette a csüggedőket, akik már csak benne bíztak, akik már mindenki másban reményüket veszítették.

A dúló, fosztogató török csapatok elleni harc azonban Zrínyi energiájának csak kisebb részét vette igénybe, nagyobb részét téli hadjárata előkészítésére fordította. Már hónapok óta gyűjtötte a hadianyagot, vásárolta a lőszert és fegyvereket. Vitnyédi és más megbízottai is vásárolták számára külföldről, főleg a birodalomból, a szükséges eszközöket.²⁸ Igyekezett megfelelő katonai erőt összpontosítani, hogy az alkalmas idő beálltával támadásra induljon.

Mi volt alkalmas idő Zrínyi terve számára?

A téli idő, a fagy beállta egyik fontos feltétele volt a terv sikeres végrehajtásának. A Dunántúl déli része, ahol azok a végvárok feküdtek, melyek elfoglalására készült, vizenyős árterület volt abban az időben. A terület egy része egész évben, más része az év meghatározott szakaszaiban, főleg ősszel és tavasszal, víz alatt állott. Mindenütt mocsarak s lápok akadályozták a közlekedést. Az észak-déli irányú patakok is jelentős árterülettel rendelkezvén, megnehezítették egy hadsereg előretörését nyugat-keleti irányban. A védők számára ez tehát nagy

²⁷ Keczer Ambrus naplója. MHHS 33. köt. 135. o.

²⁸ Vitnyédi Zrínyinek 1664. január 1-én. Vitnyédi levelei II. 146. o.

előnyt, a támadóknak nagy hátrányt jelentett. A terület fontos várai mocsarakkal voltak körülveve. Pl. a korabeli utazók Kanizsáról azt mondták, hogy egy tó közepén épült; a Szigetvárt körülvevő mocsarokon pedig csak néhány — könnyen védhető — út vezetett át. Mindez nagyon megnehezítette a tervezett ostromokat is. Olyan időpontot kellett tehát keresni, amikor az időjárási viszonyok leginkább teszik lehetővé a földrajzi viszonyok adta nehézségek leküzdését. Zrínyi, helyesen, úgy ítélte meg a helyzetet, hogy ez leginkább tél idején, a kemény fagyok beállta után következik be. Ekkor a mocsarak, vizenyős területek befagynak és az utakon a közlekedés könnyebb. A hadjárat megindulását éppen ezért január második felére tűzte ki.

Az indulás közeli dátuma siettette a hadak gyűjtését. Magához vette saját katonaságán kívül a horvátországi hadak egy részét is, melyekkel mint horvát bán rendelkezett. Igyekezett baráti kapcsolatai és kiterjedt ismeretsége révén is minél nagyobb katonai erőt összpontosítani. Már 1663 december 30-án értesíti Eszterházy Pált levelében, hogy nagy hadjáratra készül.²⁹ Azért értesíti, hogy csatlakozzon hozzá és mindenkit, aki részt akar venni e hadjáratban, hozzon magával. Javasolja, hogy Batthyány Kristóffal járjon el egyetértésben, hogy időben egyesülhessen vele. Arra kéri csak, hogy megfelelő titoktartással kezelje az egészet, nehogy a török idő előtt hírt vegyen. E levelében Zrínyi a hadjárat jelentőségét is méltatja: „...most egyszer kel megromtanunk úgy azt a darab török országot, hogy sok esztendeig az után had reá ne iühesen... oly kart vallanak, kit semi üdök nem fózozhatnának be...“ Eszterházy, úgy látszik, kezdetben vonakodott az akciótól, mert Vitnyédi 1664 január 3-án kelt levelében erősen kikelt magatartása ellen és azzal vádolta, hogy annyira félti fraknói várát és uradalmát, hogy a török ellen vonakodik harcolni.³⁰

Eszterházyhoz intézett levelében említi Zrínyi, hogy sok elfoglaltsága miatt nem tud mindenkihez személyesen írni levelet. Valószínű, hogy az értesítések egy részét Vitnyédire bízza. Erre mutat, hogy több csatlakozásra hívó Zrínyi-levelet, legalább eddig, nem ismerünk, Vitnyédi levelezésében azonban találkozunk néhányal. Partingerhez intézett levelében 1664 január 6-án bizalmasan említi, hogy „mi Hóhenlóéval egy dolgot akarunk cselekedni“.³¹ Farkas Andrást is értesíti január 10-én, hogy másnap indul a táborba és a többiekkel 13-án fog Kiskomáromnál találkozni.³² Mindenesetre a kellő titoktartás mellett meglehetősen nagyszámú urat értesítettek a vállalkozásról és hívtak fel a csatlakozásra.

Mindebből kiderül, hogy Zrínyi egyáltalán nem becsülte le az előtte álló nehézségeket, nem kicsinyelte le a szembenálló török erőket, noha rendületlenül bízott terve sikerében. Hiba is lett volna, ha lebecsüli a

²⁹ Markó: Zrínyi levelei 129—130. o.

³⁰ Vitnyédi levelei II. 147. o.

³¹ U. o. 151. o.

³² U. o. 151. o.

török közvetlenül szembenálló erőit, mert a nagyvezir ugyan belgrádi téli táborban időzött, de elég nagy haderőt tartott készen a gyűlölt és rettegett ellenséggel szemben. A pécsi és kanizsai várórség, valamint a többi, kisebb-nagyobb végvár őrsége már önmagában sem volt lebecsülendő ellenfél. Ezek számát növelte az a haderő, melyet Köprilizade Ahmed az őszi visszavonulás során a Dél-Dunántúlra rendelt. Kaplan pasát Kanizsán helyezte el a határőrökkel, a jali agát pedig Pécssett tatár csapatokkal. Ezek száma hozzávetőleges becslés szerint 10.000 fő lehetett.³³ További, bár nem közvetlen, erősítést jelentett az, hogy a tatár kán fiát, Ahmed girait, tatár csapatokkal a Bácskában helyezte el s a határmenti kisebb várakba is küldött erősítést.³⁴

Zrínyinek tehát minden oka megvolt arra, hogy igyekezzék összevonni minél nagyobb katonai erőket. Mindenekelőtt persze saját katonaságára számíthatott, amelyhez még hozzácsatolta a horvátországi csapatok egy részét is. Mindez kevés lett volna, azonban az értesített urak egy része is csatlakozott a sereghöz. Ezek közül a legjelentősebb segítséget Batthyány Kristóf hozta, aki Zrínyi mellett a legjobban volt fenyegetve a török pusztításai által.³⁵ Csatlakozott továbbá a megyei hadak egy része is. Ezek a „vitéz Nádasdytul megválva”,³⁶ ugyancsak részt akartak venni a török elleni nagy támadó hadjáratban. Ily módon Zrínyi mintegy 15.000 főnyi, magyar és horvát csapatokból álló hadsereget vont össze. Minden áskálódás és bizalmatlanság ellenére, Zrínyinek sikerült birodalmi csapatokat is segítségül kapnia, ebben kétségtelenül segítette nagy tekintélye és az, hogy nyíltan nem merték gáncsolni terveit. A Hohenlohe Gyula tábornok parancsnoksága alatt álló stájerországi német segélyhadak, mintegy 9000 fő, tehát már 1663 december végén parancsot kaptak, hogy csatlakozzanak Zrínyihez. Az egésznek azonban volt egy kis „szépséghibája”: Hohenlohe nem rendelték Zrínyi alá. Így a hadseregnek két egyenlő hatáskörrel és joggal felruházott parancsnoka volt és ez már önmagában is az ellentétek csíráit hordta. Ezeket az ellentéteket még mélyítette, hogy Hohenlohe a metodizmus iskolájának és Montecuccolinak, ki Zrínyinek közismerten egyik legnagyobb ellensége, híve és tanítványa volt.

Zrínyi rendelkezésére tehát a téli hadjárat végrehajtásához legfeljebb 25.000 ember állt, ennek azonban több mint egyharmada felett nem rendelkezhetett közvetlenül.

Január végén Zrínyinek Sopronba kellett volna mennie, hogy a Nádasdy által összehívott haditanácson részt vegyen, ez a tanácskozás

³³ Thury i. m. HK 1890. 503—504. o. Rasid efendi Kaplan határőreinek számát 10.000-re, a jali aga tatárjait pedig 50.000-re teszi. E számok azonban nyilvánvalóan túloztak és éppen ezért elfogadhatatlanok.

³⁴ U. o.

³⁵ Rasid efendi — természetesen erősen túlozva — Batthyány csapatait 30.000 főre teszi. Thury: i. m. HK 1890. 506. o. Batthyány kb. 1000, legfeljebb 1500 katonát hozhatott.

³⁶ Vitnyédi leveli II. 151. o.

azonban semmi jóval nem kecsegtetett. Nemcsak arról van szó, hogy a mélyen megsértett Zrínyi számára ez újabb megaláztatást jelentett volna, hanem arról is, hogy a katonai kérdésekben járatlan, tehetségtelen Nádasdy haditanácsában csak a szót csépezték volna és az időt fecsérelik el. Zrínyi tehát már eleve úgy határozott, hogy nem vesz részt a soproni tanácskozáson, hanem megmutatja azt, hogy míg Sopronban Nádasdy és társai csak beszélnek a török elleni harcról, addig ő egy merész és jól előkészített hadművelettel súlyos csapást mér a törökre. Talán ez is oka lehetett annak, hogy annyira sürgette az előkészületek befejezését, és azt, hogy a támadás január második felében megindulhasson.

Január közepén már minden készen állt a hadjárat megindítására, azonban az indulást néhány nappal el kellett halasztani.³⁷ Ennek oka bizonyára az lehetett, hogy Zrínyi be akarta várni az erősebb fagyok megérkeztét, amikor ezek beköszöntöttek, azonnal megindult a téli hadjárat.

Január 20-án indult el Zrínyi hadserege Ujzrínyivárból, ekkor még csak saját katonasága és a horvátországi csapatok voltak vele. Tizenkét ágyút is vitt magával³⁸ és Berzencze felé vonult. Január 21-én Berzencze alatt egyesült Zrínyi a Hohenlohe parancsnoksága alatt álló birodalmi csapatokkal, valamint a megyei hadakkal.³⁹

Január 21-én megkezdték Berzencze lövetését. A berzencei török őrség erősen viszonzta a tüzet, azonban már másnap délben, céltalan-
nak látván minden ellenállást, felhagytak a kilátástalan küzdelemmel, kikötve azt, hogy fegyveresen, családjaikkal együtt szabadon elvonulhatnak a városból.⁴⁰ Berzenczére Zrínyi őrséget rendelt és következő nap, 23-án, megindultak Babócsa felé. Babócsát még azon a napon megszállták és megkezdték ostromát. A törökök itt is megkísérelték ellenállást kifejteni, de rövidesen belátták, hogy nem képesek huzamosabban az eredményes ellenállásra. Január 25-én feladták a várat, fegyvertelen szabad elvonulás feltétele mellett. A feladott várban sok fegyver, főleg lőfegy-

³⁷ U. o. 153. o.

³⁸ Markó: i. m. 129. o.

³⁹ Vitnyédi, Farkas Andrásnak írt levelében (Vitnyédi levelei II. 151. o.) azt írja, hogy Zrínyi, Hohenlohe és a megyei hadak találkozási helye Kiskomáromnál van megjelölve. Január 14-i levelében azt említi, hogy úgy látszik a gyülekezés elhalasztották, mert előző nap senkit nem talált a kitűzött helyen. (U. o. 153. o.) Draskovich János Wesselényi nádorhoz írt levelében (Közl.: —ys —: Gr. Zrínyi Miklós 1664-iki téli hadjárata. HK. 1892. 692—694. o.) pedig arról ír, hogy a hadsereg január 21-én Berzencze alatt találkozott. Kellő adatok hiányában nem dönthető el, hogy valójában hol történt meg a találkozás. Mindkét hely mellett szól megfontolás. Vitnyédi, mint Zrínyi bizalmasa, úgyszólván ura minden tervét pontosan ismerte, így nyilván biztosnak kellett lennie a kiskomáromi gyülekezésben. Ugyanakkor nem volna érthető, hogy Zrínyi az egyesülés kedvéért miért tett volna meg akkora kerülőt, miközben az erős török vár, Kanizsa mellett is el kellett volna vonulnia. Lehetséges azonban az, hogy az időpont elhalasztásával a gyülekezés helyét is megváltoztatták. Míg bővebb adatok nem állnak rendelkezésre, én is — fenntartással — Draskovich adatát fogadom el.

⁴⁰ A továbbiakban a téli hadjárat leírásánál Draskovich János Wesselényihez írt és már említett levelét veszem alapul, hozzávéve más leveleket és beszámolókat is kiegészítésképpen.

ver, élelem és egyéb értékes zsákmány jutott a győztesek kezére. Babócsa várába is őrséget helyezett el Zrínyi.

Az első sikerek kétségkívül a váratlan, gyors támadás eredményeként születtek meg. A törököket meglepte a támadók gyorsasága és erélye és kísérletet sem tettek arra, hogy segítséget vigyenek a veszélyeztetett váraknak. Zrínyi fontosnak tartotta e két vár elfoglalását, mert a Kanizsa és Szigetvár elleni későbbi hadműveletek fontos alapját képezték.

Zrínyi és Hohenlohe egyesült hadserege tovább vonult Szigetvár felé. Utközben Barcsot, mely csak egy gyenge palánk volt, foglalták el. A barcsi őrség nesztét vette a veszélynek és még idejében kiszökött, Zrínyi kezébe már csak az üres vár került. A fegyvereket és a felhalmozott élelmiszereket azonban hátrahagyták és így nyolc tarack Zrínyi zsákmányául esett.⁴¹ Barcsból fordultak Szigetvár felé, de Szigetvár elfoglalása nem tartozott bele a tervbe, tehát csak elvonultak mellette. A török őrség lőtte a vár alatt elvonuló sereget, de sok kárt tenni nem tudtak. Kétszáz lovas is kijött a várból, megpróbálták a magyar lovasokat a vár alá csalogatni, amikor azonban a németekre került a sor, az eddig óvatos török lovasság vérszemet kapott, közéjük csapott és többször sikerült közülük le is vágniok. Szigetvár mellett tehát elvonultak és a közelében lévő Türbék nevű kastélyt január 27-én felégették. Itt temették el a Szigetvár 1566. évi ostroma közben elhunyt Szulejmán szultán szívét. A törökök egy ideig védtek a zarándokhelyet, de hamarosan fel kellett adniok. Még ezen a napon elfoglalták Pellérdet, mely Pécsről 5 km-re délnyugatra fekszik; itt a hadsereg tábort ütött. Másnap, január 28-án, rohammal bevették Pécs városát.

Mire Pécsig eljutottak, a hadjárat híre már szállt szerte az országban, sőt még külföldre is eljutott. Mindenki a hős horvát bán nagyszerű győzelmeiről, sikereiről beszélt. Az emberek szájról-szájra adták a hírt és új remények ébredtek bennük: hiába foglalta el a nagyvezír Érsekújvárt, hiába voltak a török előző évi sikerei, elérkezett a török uralom alkonya. E remények fényében még nagyobbnak látták Zrínyi sikereit a valóságosnál, a hírek még nagyobb eredményekről beszéltek. Sokan úgy tudták, hogy Zrínyi Szigetvárt is bevette, melyet közel 100 éve dédapjától foglalt el a török.⁴² Sőt már arról is álmodoztak, hogy Zrínyi e sikerek után azonnal a Felvidékre indul, hogy ott is csapást mérjen a törökre.⁴³ Ezek persze csak alaptalan, kósza hírek voltak, de megmutatják, hogy felvillanyozta az embereket a török elleni támadó fellépés híre és mindenki Zrínyi tehetségébe és lángeszébe vetette bizalmát.

A támadás oly gyors volt, hogy a pécsi törökök nem is kísérleteztek azon, hogy a várost védjék, hanem — azt feladva — gyorsan visszahú-

⁴¹ Vitnyédi levele Rottalhoz melyben beszámol a téli hadjárat sikereiről. *Vitnyédi levelei* II. 153—155. o.

⁴² Csáktornyai és szlavoniai levelek. *Koncz: Levelek Zrínyi Miklós 1664. évi téli hadjáratáról* 554. o. és *Keczer Ambrus naplója* 142. o.

⁴³ *Keczer Ambrus naplója* u. o.

zódta a várba. Pécs nagy és gazdag város volt, sok jómódú magyar és török kereskedő élt itt. A németek azonnal a fosztogatáshoz látták, de Zrínyi a magyar és horvát csapatokat nem engedte be a városba, hogy ha a törökök a fosztogatókra kiütnének, legyen, aki visszaverje őket. Zrínyi így is sok zsákmányra tett szert. Állítólag 300 szekér posztót és 2000 lovat zsákmányolt.⁴⁴

Hozzáfogtak a vár ostromához, de Zrínyi fontosnak tartotta az eszéki híd elpusztítását is. Hohenlohe vállalkozott arra, hogy ő a saját csapataival elfoglalja Pécs várát; abban állapodtak meg tehát, hogy Zrínyi a magyar és horvát csapatokkal Eszék felé indul a híd elpusztítására. Hohenlohe és Zrínyi január 31-én váltak el.

A nagyvezírt teljesen váratlanul érte a legkegyetlenebb téli időben a támadás. Serege szét volt szórva téli szállásokon, ezek összevonásához is idő kellett. Mohamed pasát, aki Eszéknél volt téli szálláson, kinevezte a Zrínyi ellen küldendő sereg fővezérévé, melléje rendelve még több pasát és béget is. Kémei jelentették az ellenség gyors előrehaladását. A nagyvezír most már komolyan megijedt és nem találván elegendőnek az Eszékhez küldött csapatokat, rendeletet adott ki az összes téli szállásokon tartózkodó török és tatár vezéreknél, hogy haladéknélkül gyülekezzenek Mohamed pasa parancsnoksága alatt. A veszélytől való félelmében még az előző évinél is nagyobb készüléteket tett: azonnal magához rendelte a ruméliai és anatóliai hadsereget is, sőt maga is megindult az eszéki tábor felé.⁴⁵

Zrínyi gyorsan tört előre Eszék felé, miközben maga előtt hajtotta a menekülő török-tatár csapatokat, melyek fejvesztve futottak és igyekeztek mielőbb a Drávát látni maguk és üldözőjük között. Február 1-én már az eszéki hídnál állott. A légvonalban is mintegy 65 km-es utat tehát kb. másfél nap alatt tette meg. Nagyszerű menetteljesítmény volt ez, mert a terület egy része egész évben víz alatt állt és a lovasok a nagy hidegben, befagyott utakon csak nagyon nehezen jutottak előre. Ez az út lovast és lovat egyaránt komoly próbára tett és kimerített, különösen nehéz volt nagyobb alakulatoknak előrehaladniuk. Zrínyi, ha úgy számítnak is, hogy a magyar és horvát csapatok egy részét Pécssett hagyta Hohenlohenál, legalább 10.000 lovast vitt magával erre a vállalkozásra. Ezt a nagy és nehéz teljesítményt csak olyan katonák vállalták, akik rendszeres, alapos kiképzésben részesültek, és akiket hazájuk, népük iránti szeretet fűtött és hajtott a gyűlölt ellenség elleni harcba.

Amint eiérték a híres eszéki hadihídat, azonnal nekifogtak felgyújtásához, noha Eszékről tarackokból erősen lőtték őket. Száraz faágakat és nádat hordatott össze Zrínyi, melyet a Dráva jegén a híd alatt felhalmozott és azt meggyújtva, maga a híd is lángot fogott. A szél kedvező

⁴⁴ Koncz: i. m. 555. o.

⁴⁵ Thury: i. m. HK. 1890. 506. o.

volt⁴⁶ és így a korabeli haditechnika egyik csodája több napig égve, teljesen elpusztult.

A híres eszéki állandó hadihídát még Szulejmán szultán építtette. A korabeli utazók, mohamedánok és keresztények egyaránt az elragadtatás és csodálat hangján szólnak róla. Több mérföld, egyes számítások szerint 6 km hosszú és 16 lépés széles volt, egymás mellett 3 szekér is kényelmesen elhaladhatott rajta. Egymás mellé sűrűn levert, egyforma vastag tölgyfaoszlopok tartották a hídát, mely egyforma hosszúságú, síma, vastag tölgyfadeszkából állott. A nagyvezirnek eredetileg szándékában volt megvédeni a nagy stratégiai fontosságú hídát, de 6000 emberével nem mert szembezállni és visszavonult Zrínyi elől.

Négy napig tartózkodtak Zrínyi és serege az eszéki hídnál. Ezalatt az idő alatt a Dráva balpartján a hídfőt védő Dárda várát is elfoglalták és az egész vidéket elpusztították. Valószínűleg ezekben a napokban zajlott le az a csata is, melynek során Zrínyi csaknem életét veszítette. A törökök körülfogták, de nem ismerték fel és a segítségére siető horvátok kivágták őt a török gyűrűjéből.⁴⁷ Kiküldött csapatai elfoglalták Baranyavárt és Sásvart is.⁴⁸

Február 4-én indult vissza Zrínyi Pécsre. Utjában elhaladt Siklós vára mellett és azt a vidéket is elpusztította. Visszafelé — valószínűleg, hogy távolabbi vidékek pusztítására kiküldött portyázói el ne szakadjanak tőle — lassabban haladt és csak 7-én ért vissza Pécsre. Az eszéki híd vidékét azért pusztította el, hogy — ha a nagyvezir mégis átkelne a Dunántúlra — nagy területeken ne találjon élelmet.

Visszatérve Pécsre, Zrínyi és Hohenlohe között vízály ütött ki. Hohenlohe nem foglalta el a várat, sőt katonái annyit részegeskedtek, hogy a török egy ízben kiütött és 200 emberét elpusztította. Hohenlohe mindenáron el akarta foglalni a várat is, melyben hír szerint sok érték volt felhalmozva, de Zrínyi, látván, hogy eddig még semmi nem történt, nem vállalkozott az ostromra. Pécs várának elfoglalása meglepetésszerű rohammal, Hohenlohe hibájából nem sikerült. A téli hideg nagyon elcsigázta a katonákat, a hosszú ostrom sok áldozatot követelt volna és a nagy hidegben a sebesültek és betegek ápolása úgyszólván lehetetlen volt. A kétes kimenetelű ostrom pedig azzal az eredménnyel járhatott

⁴⁶ Vitnyédi levelei II. 154. o.

⁴⁷ Koncz: 1. m. 554—555. o.

⁴⁸ Sásvár elfoglalását két forrás említi. Vitnyédi Rottalnak írt beszámolójában és Eszterházy Pál 1664. II. 14-én kelt, feleségéhez intézett levelében (O. L. Eszterházy lt. Pál nádor iratal. 2. köteg. 112.) határozottan állítják Sásvár elfoglalását és elégetését. Nem tudjuk pontosan azt, hogy ez a Sásvár hol feküdt. Egyesek szerint azonos a mai Sásddal, amely 20 km-re északnyugatra fekszik Pécestől. Maga Zrínyi I. Lipóthoz intézett levelében (*Markó: Zrínyi levelei*, 136—137. o.) említi, hogy elpusztították Sásdot, azt azonban nem írja, hogy ez az eszéki akció során történt volna. Teljesen valószínűtlen, hogy az Eszék környékén harcoló Zrínyi csapatot küldjön ki egy Pécestől északnyugatra fekvő városhoz, mely Eszékktől légvonalban kb. 75—80 km-re fekszik. Ugyanilyen megfontolások alapján el kell vetni a másik lehetőséget is, azt, hogy Sásvár azonos a mai Szászvárral (Pécestől 20 km északkeletre).

volna, hogy az egész addig jól megőrzött felszerelés elpusztul.⁴⁹ Hohenlohe nem akarta kiengedni kezéből a gazdagnak ígérkező zsákmányt, ezért minden kockázatot hajlandó lett volna vállalni, de Zrínyi nélkül nem lehetett semmire. Feszült légkörben lezajlott haditanács után, február 8-án Pécs városát felgyújtották és a hadsereg még aznap megkezdte útját visszafelé.

Ismét különváltak; Hohenlohe Segesd felé tartott, hogy azt körülzárja, útjában elpusztítva a Pécs és Kaposvár közötti vidéket, Zrínyi pedig Babócsa és Berzencze felé fordulva, a Dráva mellékét dúlta fel. Zrínyi 11-én Babócsán volt; innen levelet írt a császári tanácshoz Grazba,⁵⁰ melyben beszámolt az eddigi eredményekről és sürgősen segítségét, fegyvert és katonaságot kért, hogy az elért eredményeket ne csak biztosítani, hanem továbbfejleszteni is lehessen. Másnap Berzenczére ment. Babócsát és Berzenczét is megerősítette, ellátta katonasággal, és a várak védelmét Czinderire, illetve Kis Farkasra, kedvelt hajdukapitányaira bízta. Berzenczéről tovább sietett Segesdre, ahová 13-án érkezett meg.

Segesden a török őrség nagyon kicsiny volt, Hohenlohe mégsem tudta elfoglalni és a kb. 50 főnyi őrség csak Zrínyi megérkezésekor adta fel a várat. Zrínyi ide is őrséget helyezett Ősi vajda⁵¹ parancsnoksága alatt. Ezzel bezárult a kör Kanizsa körül: délről és délkeletről Berzencze és Babócsa, keletről Segesd, délnyugatról pedig Ujzrínyivár fogta körül.

Az ismét egyesült sereg Berzenczére indult vissza, ahol 14-én megpihentek, február 15-én pedig visszatértek Ujzrínyivárba. Innen Hohenlohe tovább ment, Stájerországba.

Zrínyi boldogan és büszkén számolt be az elért eredményekről. Nyugodtan írhatta Csáky Istvánnak: „Én nem szintén haszontalanul töltöttem el telet.”⁴⁵² Joggal tarthatta hadjáratát a török felett aratott legnagyobb sikerek egyikének. Tervét, melyet kidolgozott, lényegében végrehajtotta: felégette és elfoglalta a déldunántúli török erődítményeket és ezzel körülfogta Kanizsa várát, mely ilyen helyzetben nem tarthatta magát sokáig. Elpusztította az eszéki hidat és ezzel meggátolta azt, hogy a nagyvezír a fenyegetett Dunántúlra erősítéseket küldjön. Feldúlta a Balatontól délre eső területeket és ezzel elérte azt, hogy ha a nagyvezír mégis kierőszakolja az átkelést a Dunántúlra, akkor ne találjon a maga számára hadtápbázist. Egyedül Pécs várát nem sikerült elfoglalnia, ezt is főként vezértársának, Hohenlohenak tehetetlensége miatt.

Zrínyi tehát ismét bebizonyította nagy hadvezéri tehetségét. Most már csak megfelelő hadseregre lett volna szüksége, hogy az eredménye-

⁴⁹ Markó: i. m. 136–137. o.

⁵⁰ Markó: 131–133. o. Másolata a Markó által említett helyeken kívül megtalálható: O. L. széki gr. Teleki nemzetség lt. Missilis oszt. 697. sz.

⁵¹ A vajda tiszti rang, körülbelül kapitánynak felel meg. Más forrás szerint Segesd kapitánya Petheő László lett. (Berkeszi: Zrínyi téli hadjárata. Sz. 1886. 253–259. o.)

⁵² Markó: i. m. 137. o.

ket továbbfejlessze. Ő saját erejéből ezt a hadsereget nem teremthette elő, hiszen a téli hadjárat hatalmas összegeket emésztett fel. Az összeg, melyet a katonaság kiállítása, a felszerelés beszerzése, falvai pusztításai kitesznek, meghaladta az 50.000 tallért.⁵³ Zrínyi mindenfelé sürgette a segítséget, hogy elfoglalhassa Kanizsát, majd Pécsét is, mielőtt a nagyvezir átkelne a Dráván. Ez kétségessé tette volna a török uralmát az egész Dunántúlon. Zrínyi nagyszerű hadjárata azonban más lehetőségeket is hordott magában. A török elleni harcnak ilyen szellemben való folytatása magában hordta az egész ország felszabadításának lehetőségét is. Ha tovább folytatják a harcot, ha a török birodalom és a magyarországi török várak közötti összeköttetés elvágását következetesen végigviszik a Duna, Tisza és a Maros vonalán, rövid idő alatt megdőlt volna a török uralma Magyarországon, mert az utánpótlási és összeköttetési vonalaitól elvágott török helyőrségek sokáig nem tarthatták volna fent magukat. Zrínyi terve tehát további nagy győztes hadműveletek csíráit hordta magában és éppen ez az, ami kiemeli jelentőségét a török felett aratott többi győzelmekkel szemben. Így kapcsolódott össze a rész az egészszel: a téli hadjárat, majd a Dunántúl felszabadulása az egész ország felszabadításával.

Magyarországon mindenki, még Zrínyi személyes ellenségeinek jelentős része is, az elért sikerek hatása alatt állott. Feszült figyelemmel fordult az egész ország a hadjárat felé. Az eredmények minden józan és becsületes embert meggyőztek arról, hogy a török hatalma lealdozóban van: itt az idő az erélyes fellépésre. Zrínyiben látta az ország a felszabadulás biztosítékát, mindenütt követelték a hadjárat folytatását, követelték, hogy a diadalmas hadvezér számára teremtsék elő terve folytatásához a szükséges feltételeket. Egyhangú volt már a közvélemény, hozzá kell fogni haladék nélkül a török kiűzéséhez és az új hadjáratot arra a hadvezérre kell bízni, aki az utóbbi években egyedül volt képes eredményeket elérni: Zrínyire.

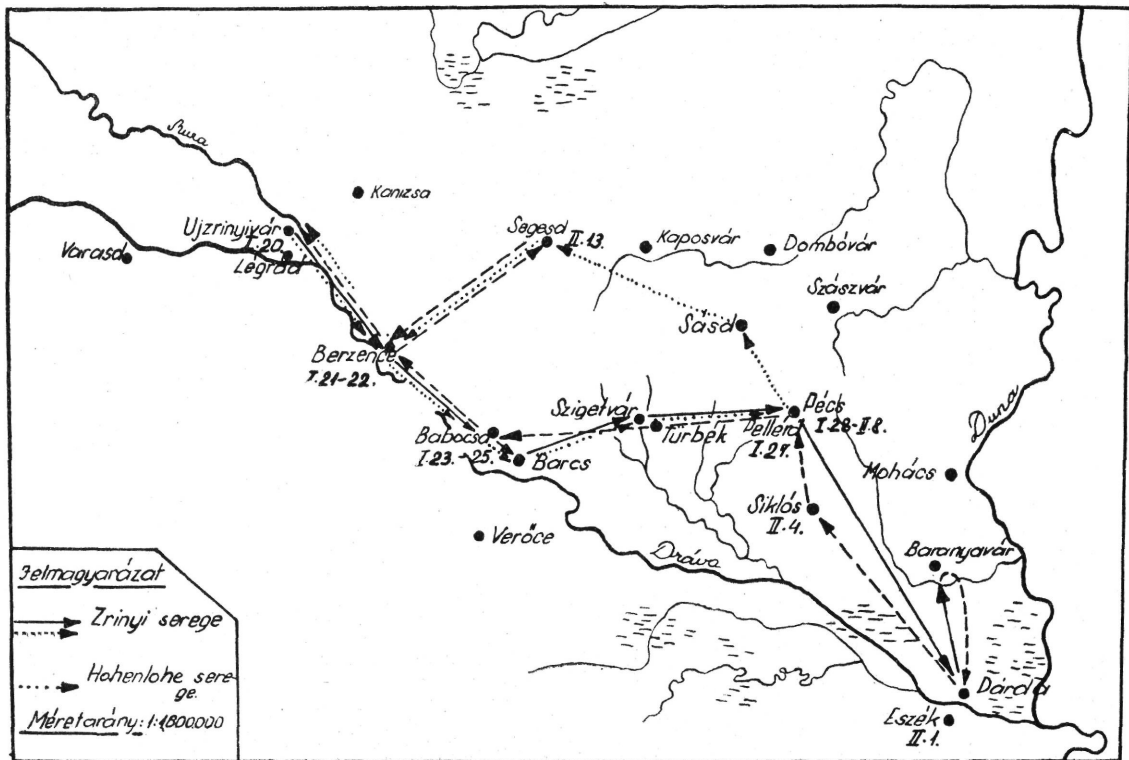
Törökországban a hadjárat híre rémületet keltett. Joggal félték attól, hogy Zrínyi nem áll meg az eddigi eredményeknél. A nagyvezir dühében kegyetlenül büntette meg a megvert török vezéreket és tiszteket. A tatár pasának fejét vette, bőrét szalmával tömve ki, a szultánhoz küldte. Felakasztatta a kihaját, a pécsi őrség tisztjei közül többet kivégeztetett és hasonlóval fenyegette a berzenzei, babócsai és segedi tiszteket is azért, mert feladták az őrizetükre bízott várakat.⁵⁴ Különösen félt attól, hogy a téli hadjárat és várható következményei megingatják politikai és hatalmi helyzetét. Ezért kétszeres energiával igyekezett rendezni és friss erőkkel kiegészíteni megtépázott csapatait, hogy a nyár folyamán kiköszörülhesse a csorbát.

A bécsi udvari körök magatartása nem volt egyértelmű. Az udvar,

⁵³ Vitnyédi levele Dvornikovicshoz 1664. III. 24. Vitnyédi levelei II. 174. o. A tallér e korban Európában nagyon elterjedt nagyobb (ezüst) pénzesség volt.

⁵⁴ Vitnyédi levelei II. 171. o.

Zrinyi téli hadjárata 1664. I. 20 - II. 15.

mint ismeretes, nem akarta a török elleni harcot, mert erejét nyugat felé kívánta összpontosítani. Hozzájárult ehhez az a bizalmatlanság, melyet Zrínyi ellen táplált. A téli hadjárat tehát semmiképpen sem volt az udvar nyérére, mert a nagy sikerek nyomán a közvélemény egyre inkább követelte a török elleni harc folytatását, és Zrínyi népszerűsége roppantul megnőtt.

Mit tettek az udvari körök? Igyekeztek leértékelni a téli hadjárat jelentőségét. Azt hangoztatták az udvar megbízottai, hogy Zrínyi győzelmei nem nagyjelentőségűek, nem nagyon fontosak.⁵⁵ Gúnyolódtak Zrínyi felett. Azok, akik henyén nézték a török előnyomulását, akik a töröktől csak vereséget tudtak szenvedni, az elfoglalt várakat ökör-istállónak, vagy akolnak nevezték.⁵⁶ Fondorlatokat szőttek Zrínyi ellen és még jobban igyekeztek azon, hogy hadvezéri és emberi hitelét aláássák.

Persze mindez nem nyíltan, hanem csak a kulisszák mögött zajlott le. A hivatalos hangok a dicséret és az öröm ódái voltak. Hiszen nem lehetett a hősről tudomást nem venni, amikor egész Európa róla beszélt és őt dicsőítette, nem lehetett a téli hadjáratot hivatalosan elítélni és annak diadalmas hadvezérét megróni, elmarasztalni, amikor külföldről özönlött hozzá az elismerés. A pápa arany ereklyetartót küldött és hadi költségeire pénzegélyt. A spanyol király az aranygyapjas renndel tüntette ki. XIV. Lajos francia király párré⁵⁷ nevezte ki és 10.000 tallért ajándékozott neki. Az olasz és német fejedelmek pénzzel és kitüntetésekkel halmozták el. A bécsi udvar sem maradhatott el ezek mögött. A császár és kedvelt minisztere, Porcia herceg, hízelgő, kedveskedő leveleket írtak, melyekben megköszönték Zrínyinek a kivívott sikereket. Regensburgban nagy hálaadó ünnepi körmenetet rendeztek, melyen I. Lipót személyesen is résztvett, végül a császár hálája jeléül, a török felett aratott számos diadala jutalmául Zrínyinek birodalmi hercegi címet adományozott.

Mindez azonban nem kábította el Zrínyit. Ő nem fényes, de üres címekre vágyott, hanem gyors segítségre és támogatásra. Az összes kitüntetések a hercegi címmel együtt visszautasította és a császártól pénzt, katonát és fegyvert, valamint felhatalmazást kért arra, hogy hadjáratát folytathassa.

Ez azonban már nem volt az udvar szájaíze szerint. Hízeigő levelek, körmenet, hercegi cím — még csak hagyján; de harc a török ellen: ez már nem tetszett! Hiába sürgette Zrínyi a támogatást, hiába hangoztatta, hogy addig kell elfoglalni Kanizsát és Szigetvárt, amíg a nagyvezírt a hadi előkészületek kötik le. A császár és a haditanács húzta-halasztotta a döntést. A huza-vona azonban lassanként éppen olyan

⁵⁵ *Marczali*: Regesták külföldi levéltárakból. Történelmi Tár 1881. 132. o.

⁵⁶ *Vitnyédi levelei* II. 171—172. o.

⁵⁷ A francia főnemesek címe. A francia polgári forradalom kitörésekor (1789) Franciaországnak 38 paire-je volt.

kellemetlenné vált, mint a nyílt állásfoglalás. Az udvar ekkor eldobta az álarcot és ismét valódi arcát mutatta meg.

A téli hadjárat sikerei után, melyben Zrínyi haditervének első részét ténylegesen már végrehajtotta és ez biztosítékot jelentett a terv második részének sikeres végrehajtására, mindenki azt hitte, hogy őt nevezik ki császári fővezérré. A reménykedők azonban csalódtak; a március közepén Regensburgban megtartott haditanács Montecuccolit bízta meg a fővezérlettel, akinek Zrínyit is alárendelték. Zrínyi tervét nem vetették el teljesen, hanem „beépítették“ egy „nagyszabású“ haditervbe. Ezt azonban úgy hajtották végre, hogy Zrínyi tevékenységét ne koronázhassa siker.

Montecuccoli kinevezése csapás volt a török elleni harc pártjára, csapás volt magára Zrínyire is. Montecuccoli nemcsak Zrínyi személyes ellensége volt, hanem hadvezéri tevékenységében is mindenekelőtt az udvar politikai célkitűzéseit tartotta szem előtt. Ez azután megmutatkozott az 1664. évi hadjárat kudarcaiban, majd a szégyenletes vasvári békében is.

A dicsőséges téli hadjárat eredményei tehát kiaknázatlanok maradtak és a török kiűzésének időpontja ismét halasztást nyert.